

Finta József

Laudáció

Csikós Attila akadémiai székfoglaló előadásához (2014. 03. 21.)

Az ember megérkezik a színházba – jószerivel már estefelé jár az idő – megpróbálja levetni napi gondjainak, gyűródéseinek, kavargó gondolatainak használt ruháját, agyát – lelkét ünnepre készíti fel, beül a székbe (konstatálva annak kényelmét vagy kényelmetlenségét) – aztán csend, s ha operáról – zenéről van szó, bejön a zenekar (kis taps) – jön a karmester (nagyobb taps) – megszólal a nyitány – az előjáték – és felgördül a függöny.

Látom a TERET, amely a várt – jövőendő MESÉT befogadja, s amely a DARAB elválaszthatatlan részeként az elkövetkező órák első üzenetét hozza felém. Fontos üzenetet, s ha jó, első benyomásával felkészít arra, amely ránk vár az elkövetkező időben. Szűkít és tágít ez a tér, fókuszál, és ölelően széttárja magát, s furcsa absztrakció, ahogyan a színház szerves részeként, de attól mégis teljesen függetlenül magát, próbál engem is önmagába, önmaga TÉR-TESTÉBE behúzni úgy, hogy – bár kívülről, nézőként figyelem majd a történeteket, része is legyek annak, meg ne is. A díszlet, a díszlettervezés egészen különös szolgálat, szolgáló – aláztos cselekedet. Önmagában – önmagáról alig mondhat – jelenthet valamit, az előadással együtt azonban MINDENT. Épp ez a furcsaság benne, hogy akkor rossz, ha külön szól, ha önmagát dülleszt, ha túlzóan – akaratosan előre lép, ha túlmagyarázza – túlbeszéli azt, amiért született, ha öntörvényű műalkotássá akar válni. Manapság divat, hogy egy galéria – saját aukciójára megpróbálja „felhizlalni” a képeket, új kereteket csináltatva nekik, dülleszkedő, ágáló kontúrokat teremtet – akár egy aquarellnek is – hogy drágábban keljen el a mű. Silány trükk, mint ahogyan egy dülleszkedő díszlet is az lehet. Igen, a szolgálni tudás alázata a jó díszlet egyik titka.

Csikós Attila ismeri ezt a titkot, mert nagyon szereti a MESÉKET, a mesék ősi csodáját, gyermekkorunkból hozott varázslatát. És ismeri e mese-szolgáló SZAKMA minden „csínját-bínját”, MESTERI VARÁZSLÓ LETT BELŐLE. Saját élete is maga a mese. Annyi szerencsétlenség történt vele, amely folyamatosan segítette, előrelendítette pályáját, hogy önmagában kész regény. Ha elgondoljuk, hogy első, vagy második jól sikerült kísérletével bejutott volna az Iparművészeti Főiskolára – díszlettervező szakra – (például nem bukik meg oroszból az érettségien – vagy a következő évben elindítják ezt a SZAKOT) – nem jut el a József Attila Színházba, s nem tanulja alapjaitól a díszlettervezés fortélyait, vagy nem jut el az Irodalmi Színpadra – aholis már díszlettervezőként jegyeztette magát. S nem lesz – harmadik kísérletére – építész, amely aztán egész látásmódját – habitusát meghatározó képzést jelentett számára.

S most beszúrva saját kis történetemet – rövid lesz, de idevágó – 1958-ban, még diplomám kézhez kapása előtt – édesapám fejébe vette, hogy díszlettervező kéne legyek, s menjünk el Palló Imréhez együtt (Ő is erdélyi és székely származék) – kérjük közbenjárását az ÜGYHÖZ (hallottuk, hogy Palló minden erdélyin segít, no meg volt hozzá összeköttetésünk is). A történet úgy folytatódott,

hogy Forray Gábornál kötöttünk ki (Ő volt Oláh Gusztáv utóda), aki kurtán-furcsán kitette a szűrőmet azzal, hogy építészből sohasem lesz jó díszlettervező! Csikós Attila élete – életpályája némiképp cáfolja ezt az állítást, de nekem is szerencsém volt ezzel a torz, rosszul sikerült akcióval, hiszen, ellenkező esetben – ha Forray nem ilyen udvariatlan és határozott – Attilával kellett volna versenyezzek ezen a pályán – a rám nézve kilátástalan verseny kilátásaival...

Merthogy, a díszlet – a díszletépítés bizony építészet a javából, az ÉPÍTETT TÉRVILÁG SZERVES RÉSZÉ. Életet, mozgásokat fogad be – ha rövid időre is, a befogadás minden törvényét betartandóan, funkcionálnia kell – tökéletesen, be kell tartania az állékonyság, a biztonság, a dinamika, a statika minden szabályát, egyszerre kell MOBIL, és ÁLLANDÓ LEGYEN, szolgáló – óvó – segítő módon kell viszonyulnia a színészek – énekesek irányába, mindenben segítve színpadi létezésüket – s persze inspirálva is ezt a felfokozott hevületű gyönyörű létezést, a nagy varázst. A TÉR, a történeti – történelmi TÉR teljes illúzióját kell kivetítse a nézők felé, a CSODATÉTEL KELLŐ ALÁZATÁVAL. Attila írja – mondja, hogy a díszlet sokkal izgalmasabb hátulról nézve, mint előlről, s ez igaz is lehet. Sokszor a ház is lenyűgözőbb az ún. bokrétaünnep idején, a maga nyers csontváz állapotában, a KONSTRUKCIÓ LÁTVÁNYA TISZTA, ZAVARTALAN, KITELJESEDÉSEKOR. Láttam már előadást, amelyben a díszlet kegyetlen kényszersmozgásokra kényszerítette az énekeseket, s ez lehetett rendezői melléfogás, rendezői terror is, s lehetett díszlettervezői figyelmetlenség, akár egy amorális önmegvalósítás torz eredménye.

Csikós Attila egész pályája a CSODÁK ÉLVEZETÉNEK ÉS TEREMTÉSÉNEK FOLYAMATA. Hogy Birgit Nilssonnak, Wolfgang Windgassennek, Anja Siljának, Theo Adamnak, Montserrat Caballénak, Melisnek, Simándynak, vagy Marton Évának, Rost Andreának teremthetett TEREKET, szolgálhatta Karl Böhmöt, Lorin Maaselt, dolgozhatott Vámos László, Mikó András, Nádasdy Kálmán, Seregi László, Szinetár Miklós, Ruszt József, Szikora János – vagy éppen Béjar – Wieland és Wolfgang Wagner partnereként, micsoda névsor ez. Mit jelenthetett ezen a pályán a közel, 8 bayreuth-i év, s mit jelenthetett a világ annyi színpadát beépíteni önnön varázslataival – nem beszélve az egész életét meghatározó budapesti Operaházi évekről, a nagy szabadtéri előadásokról, az ARÉNÁK világáról, és a film-díszletekről, s konkrétan is – a SALOMÉRÓL, az AIDÁRÓL, a RINGRŐL, a CARMENRŐL, a BÁNK BÁNRÓL – de majd ezekről nemsokára Ő mesél.

Attila mindig arról beszél, hogy számára a rendező primátusa az előadás evidenciája – s hogy mennyire fontos a jelmeztervező, a fővilágosító szerepe a darab színrevitelében, s nagyon fontos az egész CSAPAT munkája, hiszen az Ő pályáját is meghatározta ez a csapatmunkás állapot, az innen, ebből származó alaptudás.

S hogy építészként, belsőépítészként is dolgozott – dolgozik – ez is természetes kiegészítője ennek az életműnek. Megismerkedése a bajor királyi család fejével – Prinz Luitpold von Bayernnel – ez is a mese része, s az ebből az ismeretségből származó párizsi – coloradói – aichii- tókioi munkák, a Kaltenberg-tervezések, és reméljük, hogy a Zsámbéki medencében elképzelt SIGISMUND PARK álma is mihamarabb valósággá válhat. Eme cselekedeteit is az az empátia alapozza meg, amely élete

minden tettét fundamentálja – azaz a zenéhez, kultúrához, művészethez, az egyetemes történelemhez, KORHOZ, LÉTEZÉSHEZ, EMBERHEZ való bensőséges viszonya –, a mindehhez megszerzett tudás, ismeretanyag, s annak mindenkori átélése, átöblítése saját gondolatain, lelkén, szívéen. Azaz, mondjuk egyszerűbben: a SZÉP közvetítésének vágya! Ezért MESTER, ezért AKADÉMIKUS. Attila, kezd el a mesét!

Budapest, 2014. március 17.